

Keramika brněnského měšťana v 17. a 18. století

Vít Kozák

S obdobím baroka a rokoka (17. a 18. století) se u nás projevuje dokonalejší keramickou výrobou. Brno bylo správním a hospodářským centrem Moravy s bohatými obchodními kontakty, kde žili veškeré společenské vrstvy od nejnuznějších jedinců, přes řemeslníky a bohaté měšťanstvo až po vysokou šlechtu a duchovenstvo. Jen nejbohatší z nich si mohli dovolit technicky pokročilé, reprezentativní a módní výrobky (např. novokřtěneckou fajáns). Místní hrnčíři zohledňovali poptávku a vkus městských odběratelů, čímž se jejich produkce odlišovala od vesnických dílen.

Největší skupinu keramických produktů tvořila široká škála hrnčiských výrobků, jejichž tvary se z praktických důvodů často neměnily ani v 19. a na počátku 20. století. Velká část zboží byla glazovaná průhlenou glazurou na barevném ostřepí anebo přímo glazurou barevnou. Výzdoba byla tvořena jednoduše, často geometrickou malbou, rytím, otisky a reliéfními nálepy. Ojediněle se v prostoru města Brna nachází také majolika z 2. poloviny 17. století, která stojí na pomezí mezi vyspělou keramikou a fajánsovými výrobky.

Soudkovitý džbánek s diagonálně žebrovanou stěnou – majolika (?) polovina 17. století

*Talíř s širokým okrajem –
majolika (?)
2. polovina 17. století*

Mezi nejvýraznější hrnčířské výrobky patřily džbány. V Muzeu města Brna se vyskytuje exemplář džbánu s trubicovitou výlevkou ze 17. století. Postupem času se ustálil hruškvitý tvar těla. Od 18. století bývá hrdlo džbánu více promodelováno a opatřeno hubkou k nalévání tekutiny. Obvykle se vyskytují reprezentativní kusy s nápadnou výzdobou odkazující dekorativními motivy, iniciály a letopočtem na svého majitele. V prostředí menších měst se vyskytují keramické džbány se znaky cechů, bohatší cechy si nechávaly zhotovit džbány z reprezentativnějších materiálů (např. cín).

*Reprezentativní džbán s hrdlem opatřeným
hubkou, zdobený plastickým a rytým dekorem,
hrnčina, 1773*

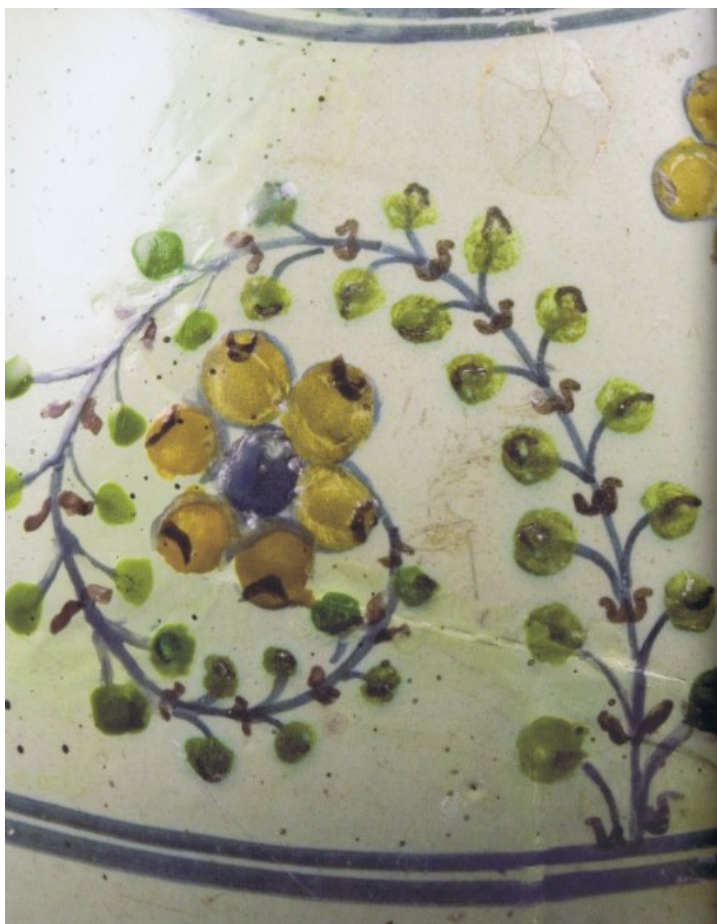
K vybavení domácnosti patřila řada dalších druhů keramiky jako například kruhové formy na pečení těsta (z nichž se později vyvinuly formy na bábovky), květináče, vázy, svícny, kahany, umývadla, nočníky, hračky aj.

Srdcovitá podložka pod žehličku (?) na třech nožkách, hrncina, rytý dekor a nápis ANNO 1775

Dále se množí nálezy kamnářských výrobků, neboť kachlová kamna se postupně stávala hlavní formou vytápění městských domů.

Nejdokonalejšími výrobky vyskytující se na Moravě 17. a 18. století jsou bezesporu fajánse. Jedná se o ušlechtilou keramiku z jemné porézní hmoty, překrytou po prvním vypálení neprůhlednou cínčito-olovnatou glazurou, zpravidla bílé barvy. Na vrstvu glazury byl ještě před druhým vypálením nakreslen dekor tzv. vysokožárnými barvami, především modrou, žlutou, zelenou a tmavě fialovou. Znalost fajánsové výroby přinesli na Moravu novokřtěníci (jinak také habáni,), příslušníci sekty náboženských a sociálních reformátorů, která vznikla na konci první čtvrtiny 16. století ve Švýcarsku a na více než padesáti jihomoravských lokalitách postavili své dvory (již roku 1526 v Mikulově). Na naše území znalost výroby fajánse přinesli zřejmě uprchlíci ze severní Itálie. Novokřtěnské produkty vycházely z renesančních vzorů a ve střídavých rostlinných a heraldických prvcích se odrážela jejich věrouka. Kvalita zboží se odrážela i v ceně a proto alespoň z počátku putovalo pouze na dvory panovníka a nejvyšší šlechty, kteří je již nemuseli dovážet z Itálie. Na základě císařského rozhodnutí museli roku 1622 novokřtěníci opustit Moravu a většina z nich se uchýlila na dnešní západní Slovensko, kde navázali na přerušenu výrobu. Převážná část zachované fajánse pochází právě z období po stěhování. S rozvojem obchodních styků se do užívání brněnských měšťanů dostává fajánsová produkce významných rakouských i moravských dílen. Postupem času se začínají objevovat i fajánse stříkané manganem a malované jinými barevnými odstíny – především o červené tóny. V této době pracovní postup vyžadoval třetí pálení ve speciální peci, tzv. muflí.

*Kulovitý džbánek s nízkým hrdlem,
novokřtěnecká (habánská) fajáns
moravského původu, 1612 (Nález z Mečové
ul.)*

Plochý talíř šestibokého tvaru, novokřtěnská (habánská) fajáns patrně západoslovenského původu, 1651

Čtyřboká fajánsová láhev s cínovým šroubovým uzávěrem, zdobená malovaným dekorem ve vysokožárných barvách představující světecké postavy, patrně Morava, kolem poloviny 18. století

*Manganem stříkaný fajánsový džbánek, opatřený
cínovým víkem a montáží nohy, patrně Vyškov, 1747*

*Fajánsová koncička a šálek s talířkem,
součást soupravy na pití čaje, Holič,
1760 - 1770*

Dóza (cukřenka?) s víčkem opatřeným fitomorfní úchytkou, měkká kamenina s dekorem malovanými muflovými barvami, Hranice, kolem 1790

Fajánsový džbán s dekorem v muflových barvách, opatřený cínovým víčkem a monřází nohy, Vyškov (?), konec 18. století

Vysoký džbán s trubicovitou výlevkou a cínovou montáží, tvrdá kamenina, plastický a rytý dekor ztvárněný tmavohnědou kresbou, solná glazura, Dolní Lužice (Muskau), konec 18. století